

РАТИФІКАЦІЯ УКРАЇНОЮ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД – ВАЖЛИВА УМОВА ЇЇ ВХОДЖЕННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ПРОСТІР

Роботу виконано на кафедрі теорії та історії держави і права ВНУ імені Лесі Українки

У статті проаналізовано і висвітлено проблеми інтеграції України в європейський політико-правовий простір засобами адаптації основних міжнародних стандартів з прав людини і основоположних свобод.

Ключові слова: Україна, Європейський Союз, права людини, основоположні свободи, адаптація, інтеграція, політико-правовий простір.

Yatsyshyn M.M. Ratification by Ukraine of the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms - an important condition for its accession to the European political and legal space. The article analyzes and describes the problems of integration of Ukraine into European political and legal space by main means of adapting of international standards on human rights and fundamental freedoms.

Key words: Ukraine, European Union, human rights, fundamental freedoms, adaptation, integration, political and legal space.

Актуальність теми. Європейський вибір об'єктивно вимагає від України виважених і послідовних кроків щодо удосконалення та гармонізації національного законодавства із законодавством ООН, Європейського Союзу, країн-членів, які входять до його складу. Тому у нормотворчій діяльності держави упродовж останніх десятиліть з'явився такий напрямок, як адаптація (від лат. *adaptatio* – пристосовувати) та імплементація (від лат. *implere* – наповнювати, досягати, виконувати, здійснювати). Отже, будь-яке дослідження виконане у руслі даної проблематики є актуальним і своєчасним.

У науковій сфері згаданий напрямок досліджень є абсолютно новим і стимулюється важливими рішеннями ЄС, законодавчими актами Верховної Ради України і нормотворчими документами з цих питань вищих органів виконавчої влади України, зокрема, Спільною стратегією ЄС щодо України, ухваленою на Гельсінському самміті Євросоюзу 11 грудня 1999 р. [5, 74-76], Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженою указом Президента України від 11 червня 1998 р. [6, 870], Концепцією

адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1998 р. [3, 1735], Положенням про Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1998 р. [2, 375], Програмою інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженою указом Президента України від 14 вересня 2000 р. [4]. Ці та інші документи стали виразником загальної стратегії держави на шляху наближення України до ЄС за всіма напрямками співробітництва, в т.ч. і тими, що є предметом нашого дослідження і стосуються захисту прав людини та основоположних свобод, зокрема у кримінально-виконавчій сфері.

Як відомо, Україна ратифікувала основні міжнародні нормативні акти, погоджуючись, таким чином, з формулюванням їх вимог про права людини і основоположні свободи та критеріїв, яким повинні відповідати умови тримання засуджених у будь-яких установах, а з вступом у 1995 р. до Ради Європи, взяла на себе певні зобов'язання перед міжнародною спільнотою, у тому числі вивести кримінально-виконавчу систему з підпорядкування силовій структури – МВС України та продовжити реформування кримінально-виконавчого законодавства, виходячи з вимог міжнародних, зокрема, європейських стандартів у цій сфері.

Процес реформування набув вищого юридичного статусу у зв'язку з прийняттям у червні 1996 р. Конституції України, яка закріпила нові ціннісні пріоритети й у ст. 3 проголосила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю в Україні. Крім того, у ст.9 заявила, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. До речі, такі правові норми закріплені в основоположних документах більшості європейських країн.

Ратифікація Україною 17 липня 1997 р. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1, 25-43] стала важливим етапом на шляху входження нашої держави в європейський політико-правовий простір, оскільки Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських країн зобов'язалися дотримуватися прав та основоположних свобод людини. Ці права гарантуються як самою Конвенцією, так і Протоколами №1, 4, 6, 7, 12 і 13, згода на обов'язковість яких надана державами – сторонами Конвенції.

Основну мету Конвенції визначено в преамбулі цього документа, складеного і підписаного в Римі 4 листопада 1950 року, а саме: забезпечення всеосяжного і ефективного визнання та здійснення проголошених в ній прав; враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її членами і що одним із засобів досягнення цієї мети є захист і розвиток прав людини і основоположних свобод; підтверджуючи свою глибоку прихильність основним свободам, які є основою справедливості і загального миру і дотримання яких найкраще забезпечується, з одного боку, дійсно

демократичним політичним режимом і, з іншого боку, загальним розумінням і дотриманням прав людини, які вони визнають.

Конвенція складається з трьох розділів. У розділ 1. Права і свободи, який містить 18 статей, заявлено, що право кожної особи на життя охороняється законом, і що ніхто не може бути позбавлений життя інакше як виконанням смертного вироку, винесеного судом за здійснення злочину, стосовно якого законом передбачено таке покарання (ст. 2). У наступних статтях визначено заборону тортур (ст. 3), заборону рабства і примусової праці (ст. 4), право на свободу і особисту недоторканість (ст. 5), право на справедливий судовий розгляд (ст. 6), покарання виключно на підставі закону (ст. 7), право на повагу приватного і сімейного життя (ст. 8); свободу думки, совісті і релігії (ст. 9), свободу виразу думки (ст. 10), свободу зборів і об'єднань (ст. 11), право на вступ до шлюбу (ст. 12), право на ефективні засоби правового захисту (ст. 13), заборону дискримінації (ст. 14), відступ від дотримання зобов'язань у надзвичайних ситуаціях (ст. 15), обмеження на політичну діяльність іноземців (ст. 16), заборону зловживання правами у більшій мірі, ніж це передбачено Конвенцією (ст. 17), межі використання обмежень відносно прав, визначених даною Конвенцією (ст. 18).

Розділ 2. Європейський суд з прав людини, який складається із 33 статей, визначає всі умови, пов'язані з заснуванням суду, який працює на постійній основі, кількість судів та вимоги до них; вибори суддів і терміни їх повноважень; процедуру розгляду справ з участю зацікавлених сторін, мотивування постанов і рішень, привілегії й імунітети суддів тощо.

Розділ 3. Різні положення у восьми статтях регламентує діяльність Договірних Сторін Конвенції на запити і прохання від Генерального секретаря, питання денонсації Конвенції, її підписання та ратифікації.

Протоколи до Конвенції, підписані у наступні роки, доповнюють і конкретизують ряд її базових положень. Так, в Протоколі №1 до Конвенції, підписаному в Парижі 20 березня 1952 р., статтею 1 закріплено захист власності, статтею 2 – право на освіту, статтею 3 – право на вільні вибори. Важливі положення, зокрема, про відміну смертної кари містить Протокол №6 до Конвенції, підписаний у Страсбурзі 28 квітня 1983 року. Це рішення мало визначальне значення для відміни смертної кари в Україні напередодні її вступу до Ради Європи. Протокол №12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаний в Римі 4 листопада 2000 року, на підставі основоположного принципу, згідно з яким всі люди рівні перед законом і мають право на рівний захист законом, статтею 1 закріпив загальну заборону дискримінації за усіма ознаками національного або соціального походження, чи будь-якої іншої обставини.

Висновки. Ратифікувавши Конвенцію, Україна визнала обов'язковою юрисдикцію Європейського суду з прав людини – міжнародного органу, який за умов, визначених Конвенцією, може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав, гарантованих цим документом.

Права та свободи, що містяться у Конвенції, це мінімальні європейські стандарти прав людини, які мають бути покладені в основу діяльності

держав-учасниць у галузі дотримання прав людини. Держави-члени Ради Європи повинні застосовувати ці стандарти в своєму законодавстві та правозастосовчій практиці, однак за ними залишається свобода вибору засобів застосування цих стандартів. Включення міжнародних та європейських стандартів прав людини у правові системи держав, зокрема, України, здійснюється шляхом її закріплення в Конституції держави, законах, а також підписання, ратифікацію міжнародних угод, що містять такі норми. Останні частіше набувають статусу частини правової системи, що дає можливість усім правозастосовчим установам, судовим, прокурорським, слідчим і наглядовим інституціям, а також органам та установам виконання покарань їх безпосередньо використовувати як частину національного права.

Література

1. Збірник нормативних актів з кримінально-виконавчого права України /Укладачі: В.М. Трубников, Ю.В. Шинкарьов. – Х.: Харків юридичний, 2008. – С. 25-43.
2. Положення про Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: постанова Кабінету Міністрів України №1773 від 12.11.1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. - №30. – С. 375.
3. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.1998 р. №1496 // Офіційний вісник України. – 1999. - №33. – С. 1735.
4. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу: указ Президента України від 14.09.2000 р. №248/2000//Урядовий кур'єр. – 2000. - №82-83.
5. Спільна стратегія ЄС щодо України, ухвалена на Гельсінському самміті Євросоюзу 11 грудня 1999 року // Міжнародні договори. – К. – 1999. – С. 74-76.
6. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу: указ Президента України №615/98 від 11.06.1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. - №24. – С.870.